

Martyno Liudviko Rėzos *Veimaro rankraštis*

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

ANOTACIJA. *Veimaro rankraščiu* vadinamas rankraštinis lietuvių dainų rinkinys, kurį Martynas Liudvikas Rėza 1820 m. nusiuntė į Veimarą Johannui Wolfgangui von Goethe'ui ir apie jo tolesnį likimą nesužinojo. Ši neįrišta į viršelius knyga išliko Goethe's archyve. Lietuvoje apie radinį 1938 m. pranešė Kauno universiteto profesorius Juozas Eretas, vėliau jį minėjo profesoriai Mykolas Biržiška ir Albinas Jovaišas, kurie patys šio artefakto nebuvo matę, o XX a. pabaigoje jis paskendo užmarštyje. Iki šiol buvo žinomas tik trumpas rankraščio apibūdinimas ir jame buvusių dainų lietuviški ir vokiški pavadinimai. Straipsnio autorei pernai parvežus rankraščio kopiją į Lietuvą, galima šį dokumentą tirti ir atsakyti į klausimus, ar rankraštis yra Rėzos autografas, ar tekstas buvo parengtas spausdinimui, ar buvo braukymų, priedašų ar pastabų kita (gal net paties Goethe's) ranka, ar skiriasi rinkinio struktūra, turinys ir atitinkami dainų tekstai 1820 metų rankraštyje ir 1825 m. išspausdintame leidinyje *Dainos*. Į tuos klausimus bus bandoma atsakyti šiame straipsnyje.

RAKTAŽODŽIAI: Prūsijos Lietuva, Rėzos dainynas, Johannas Wolfgangas von Goethe, rankraštis, tyrimai.

1825 m. Karaliaučiuje buvo išspausdintas profesoriaus Martyno Liudviko Rėzos (Rhesa, 1776–1840) parengtas Prūsijos lietuvių dainynas *Dainos oder Litthauische Volkslieder* su vertimu į vokiečių kalbą, studija apie lietuvių liaudies dainas, tekstų komentarai ir keletas melodijų. Leidinys sulaukė palankių recenzijų Europoje, jo egzemplioriai pasklido užsienio bibliotekose. Šiandien lietuvių literatūros ir kultūros istorijai jis yra reikšmingas kaip pirmasis *išspausdintas* lietuvių liaudies dainų rinkinys. Tačiau iki šiol nėra tirtas šio leidinio pirmtakas, 130 lapų apimties vadinamasis *Veimaro rankraštis*.

1818 m. išleidęs Kristijono Donelaičio *Metus*, Rėza grįžo prie ankstesnio, dar prieš penkiolika metų pradėto darbo – lietuvių dainų rinkinio. Nusprendęs išleisti jį Vokietijoje, Rėza per žinomą Jenos literatą Jakobą Abrahamą Penzelį pabandė iš anksto užmegzti ryšį su Veimare gyvenusiu didžiuoju vokiečių poetu Johannu Wolfgangu von Goethe (1749–1832). Laiške Penzeliui Goethe pažadėjo savo pagal-

bą Karaliaučiaus profesoriui: *Kai rinkinys bus baigtas ir parengtas spausdinti, mielai kam nors jį rekomenduočiau, tačiau dabar, man atrodo, dar yra per anksti, kad koks nors leidėjas imtų tuo rūpintis, o man bus malonu gauti naujų žinių, kai šis ketinimas bus įgyvendintas.*¹ Laiško kopiją Penzelis nusiuntė Rėzai.

1820 m. Rėza jau buvo parengęs švarraštį ir spalio 14 d. kartu su laišku jį išsiuntė į Veimarą, prašydamas poeto įvertinti rinkinį ir, jei pasirodys spausdintinas, parašyti pristatomąjį žodį ir rekomenduoti leidėją Vokietijoje².

Siuntinys Veimarą pasiekė per tris savaites; 1820 m. lapkričio 7 d. Goethe dienoraštyje įrašė: *Von Prof. Rhesa in Königsberg Lettische Lieder.*³ Tačiau Rėza atsakymo nesulaukė ir niekada nesužinojo, ar siunta su laišku pasiekė adresatą. Lietuvoje apie *Veimaro rankraštį* išgirsta tik praėjus daugiau kaip šimtmečiui.

RANKRAŠČIO KELIAS Į LIETUVĄ

1932 m. buvo minimos 100-osios Goethe's mirties metinės. Ta data sujungia vokiečių mokslininkus. Buvo leidžiami poeto gyvenimui ir kūrybai skirti teminiai mokslo žurnalai, rengiamas naujas papildytas Goethe's *Raštų* leidimas. Tyrėjai gilinasi ir į Goethe's ryšius su Prūsijos intelektualais. Taip buvo „atrstas“ lietuviškasis aspektas. Apie 1930–1933 metus nepriklausomos Lietuvos Vytauto Didžiojo (Kauno) universiteto profesorius Juozas Eretas rinko medžiagą studijai apie Rėzos santykius su Goethe. Apie Veimare saugomą lietuviško dainyno rankraštį jis galėjo perskaityti 1930 m. publikuotame Karaliaučiaus literatūros istoriko Ericho Jenischo straipsnyje „Goethe und die Dainos“. Autorius rašė: *1820 metais Rėza nusiuntė Goethe'į didelės apimties liaudies dainų rankraštį, kuris ir šiandien tebėra Goethe's-Schillerio archyve.*⁴

1933 m. rugsėjo mėn. nuvykęs į Veimarą, Eretas rado ir dainyno rankraštį, ir Rėzos laišką Goethei, išsiųstą kartu su rinkiniu. Profesorius glaustai aprašė rankraštį, nusirašė visų dainų lietuviškus ir vokiškus pavadinimus ir apie tai paskelbė studijoje⁵. Tai buvo pirmosios Lietuvą pasiekusios žinios apie *Veimaro rinkinį*.

1 Goethe's laiškas Penzeliui 1818 m. gruodžio 22 d., saugomas Goethe's ir Schillerio archyve Veimare, sign. GSA 29/18.

2 Rėzos laiškas Goethe'į 1820 m. spalio 14 d., saugomas Goethe's ir Schillerio archyve Veimare, sign. GSA 28/90, Bl.552f.

3 *Goethes Werke Herausgegeben im Auftrage der Großherzogin Sophie von Sachsen*. III. Abtheilung 7. Band., Weimar Hermann Böhlau Nachfolger; [antras antraštinis:] *Goethes Tagebücher 7. Band*, 1819–1820, Weimar Hermann Böhlau Nachfolger 1895, p. 245.

4 Erich Jenisch. „Goethe und die Dainos“, *Ostdeutsche Monatshefte*, 11. Jahrgang October, Sonderheft: Goethe und der Osten, Herausgeber Carl Lange, Berlin, Danzig: Verlag von Georg Stilke, 1931, p. 420.

5 Juozas Eretas. „Rėzos santykiai su Goethe“, *Athenaeum*, t. IX, sąs. 2, 1938, p. 34–36.

Tuo metu kitas Kauno universiteto profesorius – Mykolas Biržiška nuvyko į Karaliaučių, kur Slaptajame valstybės archyve tyrė Rėzos asmeninį rankraštyną. Nemažą jo dalį sudarė Rėzai atsiųstos rinkėjų iš Prūsų Lietuvos dainos. Biržiška rado ir du rankraštinis nedatuotus dainų rinkinius (85 ir 62 tekstai). Norėdamas nustatyti, koks jų santykis su 1825 m. išspausdintuoju dainynu, jis, kaip ir Eretas Veimare, nusirašė dainų pavadinimus. Sužinojęs, kad Eretas turėjo rankose Veimaro rinkinį, paprašė leisti pasinaudoti jo parsivežtu dainų sąrašu. Taigi iš tikrųjų Biržiška savo publikacijoje pirmasis Lietuvoje paskelbė *Veimaro rankraštyje* buvusių dainų pavadinimus, nors pats to rinkinio nebuvo matęs. Išnašoje Biržiška prirašė: „Gaunu naudotis tik iš prof. J. Ereto 1933 IX 15 nuorašo, tikriau dainų ir jų vertimų sąrašo, nes dainų tekstai (ir jų vertimai) jo nėra nurašyti <...>. Gal padės mums tai [skirtumas tarp išspausdinto 1825 m. dainyno ir rankraštinio rinkinio – L. C.] griežčiau nustatyti, kai gausime susipažinti dar su 1820 m. rankraščio tekstais.“⁶ Galima daryti prielaidą, kad Biržiška ketino *Veimaro rankraštį* nuodugniau iširti, bet, matyt, sutrukdė politinės aplinkybės, nuo 1933 metų Vokietiją valdė nacionalsocialistai. Tada rankraštis ilgam dingo iš tyrėjų akiračio, nors iš tikrųjų visą laiką buvo Veimare.

1960–1965 m. Vaclovas Biržiška (Mykolo Biržiškos brolis, baigiantis karui kartu pasitraukęs į Vakarų) Čikagoje išspausdino senųjų lietuvių rašytojų biobibliografinio veikalo *Aleksandrynas* tritomį. Antrame tome esančioje Rėzos darbų bibliografijoje⁷ *Veimaro rankraštis* dėl nesuprantamų priežasčių neminimas, nors literatūros šaltiniuose jį minėjusi Ereto publikacija „Rėzos santykiai su Goethe“ yra nurodyta.

1969 m. Vilniuje išspausdintoje *Lietuvos TSR bibliografijoje*⁸ apie rankraštį neužsiminta, – galbūt dėl tos priežasties, kad apie jį buvo paskelbė „antitarybininkai“ Juozas Eretas ir Mykolas Biržiška, kurių knygos, kaip ir kitų į Vakarų pasitraukusių mokslo ir kultūros veikėjų, buvo saugomos vadinamuosiuose specialiuosiuose fonduose, o jas cituoti ar nurodyti – nerekomenduojama. Išvykti į Vokietiją (net į Sovietų Sąjungos kontroliuojamą dalį, vadinamąją Vokietijos Demokratinę Respubliką, kurioje ir buvo Veimaras) ir patiems aprašyti šį unikumą lietuvių mokslininkams, matyt, nepavyko.

Tais pačiais 1969 m., taip pat Vilniuje pasirodė lietuvių literatūrologo Albino Jovaišo monografija apie Rėzą. Jovaišas buvo vienas iš jau minėtos *Lietuvos TSR bibliografijos* sudarytojų. Šį kartą, rašydamas apie Rėzos tautosakinę veiklą, jis ryžosi paminėti Veimaro rinkinį. Remdamasis M. Biržiškos 1935 metų publikacija (žr. 6 išnašą), Jovaišas rašė: „Rėza 1820 m. nusiųtė J. V. Gėtei į Veimarą dainų rinkinio

6 M. Biržiška. „III Dainų leidimo redakcijos žodžiai“, in: *Liudo Rėzos Dainos*, I dalis, M. Biržiškos spaudai parengta, pirmojo lietuviško dainyno III leidimas, Kaunas, 1935, p. IX–X.

7 Vaclovas Biržiška. *Aleksandrynas: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Chicago: JAV LB kultūros fondas, 1963; antras fotografuotas leidimas, Vilnius: Sietynas, 1990.

8 *Lietuvos TSR bibliografija*, t. 1: *1547–1861*, [sudarytojai: E. Binkytė... et al.], (ser. A: *Knygos lietuvių kalba*), Vilnius: Mintis, 1969.

projektą. Mums žinomos šiame projekte buvusių dainų antraštės ir išdėstymo tvarka. Šio rinkinio rankraščio tuo tarpu neturime. Rinkinio nuorašo Rėzos archyve taip pat nėra.⁹ Ereto publikacijos, kurioje buvo ir trumpas rankraščio aprašymas, Jovaišas nesiryžo nurodyti, nes Juozas Eretas tuo metu aktyviai dalyvavo lietuvių išeivijos visuomeninėje veikloje Šveicarijoje, o Mykolas Biržiška jau buvo miręs.

Daugiau žinių apie šį rankraštį lietuvių istoriografijoje nepasirodė. Vėliau atsirado ir klaidinančios informacijos, esą Goethe'i 1820 m. nusiųstas Rėzos rinkinys saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraštyne¹⁰. Veimaro rinkiniu buvo palaikytas M. Biržiškos aprašytas 62 dainų rankraštinis rinkinys, esantis Rėzos archyve, parvežtame 1945 m. iš Karaliaučiaus.

Iki pat šių dienų buvo žinomas tik *Veimaro rankraščio* trumpas aprašas iš jau tapusios retenybe minėtos Ereto publikacijos. Dėl to liko daug neatsakytų klausimų: ar rankraštis yra Rėzos autografas, ar tekstas buvo parengtas spaudai, ar buvo pridėti komentarai (spausdintame rinkinyje jų buvo), ar nurodytos dainų užrašymo vietos (spausdintame rinkinyje jos buvo), ar buvo braukymų, priedašų ar pastabų kita (gal net paties Goethe's) ranka, ar pridėtas natų priedas (spausdintame rinkinyje jos yra), ar buvo teorinė studija ir t. t. Pagaliau ir paties rankraščio aprašymas nebuvo detalus.

2017 m. šio straipsnio autorė iš Goethe's ir Schillerio archyvo Veimare parvežė *Veimaro rankraščio* kopiją ir keletą lituanistikai ir Rėzos kūrybos tyrimams reikšmingų rankraščių kopijų: Penzelio, Goethe's ir Rėzos susirašinėjimą dėl lietuvių dainyno ir Goethe's recenzijų lietuvių dainynui juodraščius¹¹.

VEIMARO RANKRAŠČIO APRAŠYMAS

1933 m. Eretas rankraštį rado saugomą, jo žodžiais tariant, „kartoninėje makštyje“, kuri, jo manymu, pagaminta dar Goethe's laikais (2017 m. čia dirbantys archyvo darbuotojai jos jau neprisiminė). Iki 2016 metų rankraštis buvo laikomas paprastame kartoniniame dėkle su signatūra GSA 25/XL, N, o paskui įdėtas į naują dvigubą kartoninį dėklą-dėžutę, dokumentui suteikta nauja signatūra – GSA 25/W 3229. Išorinis dėklas – pilko kartono sulankstoma dėžutė su užrašytu dokumento pavadinimu: *Goethe, Johann Wolfgang von / Werke / Litauische Lieder unter dem Titel*

9 Albinas Jovaišas. *Liudvikas Rėza*, Vilnius: Vaga, 1969, p. 253, 256.

10 Ambraziejus Jonynas. *Liudvikas Rėza tautosakininkas*, Vilnius: Mokslas, 1989, p. 31.

11 Publikacijas žr. Liucija Citavičiūtė. „Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: dvi Johanno Wolfgango von Goethe's recenzijos apie lietuvių dainų rinkinį *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825)“, *Archivum Lithuanicum*, t. 19, 2017, p. 243–264; Liucija Citavičiūtė. „Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: Abrahamo Jakobo Penzelio, Johanno Wolfgango von Goethe's ir Martyno Liudviko Rėzos laišakai dėl lietuvių dainų rinkinio *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825)“, *Archivum Lithuanicum*, t. 19, 2017, p. 197–242.

„Dainos“ / *Abschrift in Litauisch und Deutsch WA*: –.¹² Vidinis įdėklas – balto karto- no sulankstoma dėžutė su užrašu: *Goethe / Werke / Volksdichtung Litauische Lieder*.

Dėžutėje – rankraštinė neįrišta knyga: atskiri pluošteliai *in octavo*. Kiekvienas pluoštelis susiūtas dvigubu itin plonu ir tvirtu lino siūlu po du dygsnius apie 4–5 centimetrus, perlenkus per pusę lapelius ir įdėjus vieną į kitą. Pirmame pluoštelyje septyni lapeliai (vienas įklijuotas), kituose po aštuonis, t. y. perlenkti keturi. Pluoš- telių iš viso yra septyniolika. Priešlapių nėra, gale palikti du tušti lapai pastaboms. Pluošteliai apačioje, dešiniame kampe, sužymėti arabiškais skaitmenimis, o pusla- pai – nenumeruoti. Dainos taip pat nenumeruotos. Turinio nėra.

Popierius geras, plonas, pageltęs, rašalas juodas ar tamsiai rudas, spalva pri- slopusi, vandens ženklai sunkiai įžiūrimi, matomas augalinis motyvas. Antraštėje, viršutinėje puslapio dalyje, per vidurį lotyniška antikva rašalu Rėzos ranka įrašytas vienas žodis: *Dainos* (nepažymėta, kad *lietuvių*, todėl nenuostabu, kad Goethe ga- lėjo pavadinti rinkinį *latvių* dainomis¹³, tačiau apie dainų kilmę buvo aprašyta Rė- zos pridėtame laiške). Rinkinio parengėjas nenurodytas. Dešiniame kampe viršuje rašalu įrašyta *11. fa*. Tai dokumento registracijos numeris, randamas išlikusiame rankraštiniame archyvo sąvade *Repertorium*. Jį sudarė Goethe’s bibliotekininkas Friedrichas Theodoras Davidas Kräuteris (1790–1856). Šis įrašas yra pirmas oficia- lus *Weimaro rankraščio* užfiksavimas¹⁴.

Rinkinys, kaip minėta, turi 130 lapų. Rašyta abiejose lapo pusėse. Kairėje pusėje yra lietuviškas tekstas, dešinėje – vokiškas. Vokiškas tekstas rašytas gotikiniu kur- syvu, lietuviškas – humanistiniu kursyvu. Rašysena kaligrafiška (ypač lietuviškoji rinkinio dalis). Dabar turime daug Rėzos rašysenos pavyzdžių, ir lietuvių¹⁵, ir vokie-

12 Nuoroda *Abschrift* reiškia, kad dokumentas yra nuorašas, o nurašytojas, kaip informavo archyvo darbuotojai, esąs nežinomas. Į šitą klaidą teko atkreipti dėmesį ir pasiūlyti koreguoti aprašą, nes iš tiesų tai ne nuorašas, bet originalas, o užrašytojas yra žinomas – Martynas Liudvikas Rėza; taip pat teko paaiškinti, kodėl Rėza tituliname puslapyje pasirašė L[udwig] J[edemin] Rhesa ir kodėl Goethe lietuvių dainas recenzijoje vadino *latvių dainomis*. Dokumento apraše santrumpa *WA*: nurodo, kad dokumentas nėra publikuotas Goethe’s *Raštuose* (*Weimarer Ausgabe*). Ir tai yra tiesa.

13 *Goethes Werke*, herausgegeben im Auftrage der Großherzogin Sophie von Sachsen, III. Abthei- lung, 7. Band., Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1895, p. 245.

14 *Repertorium*umo senasis pavadinimas: *Repertorium über Goethesche Repositur*, pieštuku įrašyti metai: 1822. Dabartinis repertoriumo pavadinimas: *Goethe Nachlassverwaltung. Übernahme und Ergän- zungen des Archivs und der Sammlungen. Repertorium über die Goethesche Repositur von F.Th.D. Kräuter*. Signatur GSA 39-I, 1a. Repertoriume Rėzos rinkinys įrašytas numeriu *11. fa* skyrelyje *Fremd Literarisches und Poetisches*. Poskyryje, pavadintame *Varias poetica*, buvo skirstoma pagal kalbas: a) Deutsch, b) meist gedeutschtes, c) Französisch, d) Italienisch, e) Englisch, f) Nordisch und Nordöstlich, g) Lateinisch, h) Orientalisch, i) Alt- und Neugriechisch. Ties numeriu *11. fa* (p. 105) įrašyta: ***Lettische Lieder Dainos auf Deutsch übersetzt*** (žodis *Dainos* įterptas viršuje).

15 Originalus Rėzos eilėraštis, parašytas 1823 m., „Šimtus jau metus saulelė tekėjo ir leidos“ (Lietu- vos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, F 137. LR. 4 l. 74–75).

čių¹⁶ kalbomis, todėl galime tvirtai teigti, kad rankraštinis dainynas užrašytas Rėzos ranka. Dainų pavadinimai (tiek lietuviški, tiek vokiški) pabraukti trumpu brūkšniu, pasibaigus dainai, nors puslapyje dar likę vietos, naujas tekstas nepradedamas. Kus-
todų daugiau yra lietuviškoje dalyje, bet taip pat ne nuosekliai. Taisymų nedaug, daugiau jų vokiškame vertime (išbraukti ar įterpti žodžiai), vokiškame tekste yra ir skutimo žymių, pavyzdžiui, dainoje „Piemuo prapuolėsis“ išskustas neišskaitomas žodis ar žodžiai ir užrašyta *ich miethete*. Atrodo, kad vokiškąją rinkinio dalį, t. y. dainų vertimą, Rėza tobulino iki paskutinės minutės.

Goethe's pastabų ar įrašų kokia nors kita ranka rankraštyje nėra; jokių skaitytojų paliktų ženklų ar antspaudų irgi nėra. Rankraščio restauravimo požymių nematyti, bet jis yra aprintas, o tai rodo, kad buvo skaitomas. Prie jo nėra pridėto šiais laikais įprasto archyvuose skaitytojų registracijos sąrašo, todėl negalima nustatyti, ar kas nors po Ereto domėjosi šiuo rankraščiu.

Turint galvoje, kad Rėza vėliau pridėjo dainoms komentarus ir studiją apie lietuvių liaudies dainas (o jų čia nėra), rankraštis nebuvo parengtas spausdinti. Taip pat nėra ir kitų spausdintinam leidiniui reikalingų elementų: turinio, titulinio puslapio ir kt. Pats Rėza antrajame laiške Goethe'į (1826 m. kovo 20 d.) rašė, kad rankraštis spaudai nebuvo parengtas: *Kalbėdamas apie minėtą rankraštį (ar jis būtų patekęs Jūsų Ekscelencijai į rankas, ar ne), turiu pastebėti, kad tai yra ankstyvas, kiek atsimeņu, jau 1815 metais sudarytas, bet spaudai dar neparengtas rankraštis. Vėliau iš savo lietuvių bičiulių gavau nemaža kitų dainų, iš kurių dalis buvo naujų, man nežinomų.*¹⁷ Šis pasakymas leidžia spėti, kad rengdamas rankraštį spaudai Rėzą jį papildė, galbūt šiek tiek ir perdirbo.

VEIMARO RANKRAŠČIO PALYGINIMAS SU IŠSPAUSDINTU DAINYNU

Toliau gretindami du rinkinius – *Veimaro rankraštį* (1820) ir *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) išspausdintą egzempliorių – bandysime atskleisti jų skirtumus ir panašumus, atsakyti į klausimus, ar keitė Rėza dainyno kompoziciją, kokios dainos iš rankraščio nepateko į spausdintą rinkinį ir kokios įdėtos naujos; lygindami atitinkamas dainas įvertinsime lietuviško teksto ir vokiško vertimo redagavimo tendencijas.

16 Rėzos 1810–1840 m. parašytos Lietuvių kalbos seminaro darbo ataskaitos (*Acta betreffend: das Litthauische und Polnische Seminar bei der Theologischen Fakultät der Universität Königsberg 1809–1830*, GStA PK: Abt. I, HA, Rep. 76, Nr. 907, Vol. I; *Acta betreffend: das Litthauische und Polnische Seminar bei der Theologischen Fakultät der Universität Königsberg 1831–1861*, GStA PK: Abt. I, HA, Rep. 76, Nr. 908, Vol. II).

17 Rėzos laiškas Goethe'į 1826 m. kovo 20 d., GSA: Goethe Eingegangene Briefe. Rhesa, Ludwig Jedemin. Sign. 28/744.

Kaip žinoma, liaudies dainos atpažįstamos iš pirmosios eilutės. Rėza pridėjo savo paties sugalvotus pavadinimus, dažniausiai trumpus, informuojančius apie turinį, pavyzdžiui, daina, prasidedanti eilute „Išbėg išbėgo iš Rusnės kiemo“, pavadinta „Du žveju“, prasidedanti eilute „Ašėjau per kiemelį“ – „Vainikėlis“, „Aš motužės mylimosios“ – „Kraitis“ ir pan.

Toliau pateikiamoje lentelėje prie kiekvienos dainos pavadinimo skliaustuose pridėta ir pirmoji dainos eilutė, leidžianti atpažinti dainą (rašyba ir skyryba šiuolaikinė).

1 lentelė. Turinys ir kompozicija

<i>Veimaro rankraštis</i>	1820, Nr.	1825, Nr.	<i>Dainos oder Litthauische Volkslieder</i>
Meilės žadas (Ateik, mergyte, pavasarėly)	1	73	Meilės žadas
Piemuo prapuolęs (Aš vakar vakaraty suderėjau bernatį)	2	72	Piemuo prapuolęsis
Malėja (Ūžkit, ūžkit mano girnatės)	3	2	Mergatė prie girnų
Ežeras užšalo (O tai dyvai, didi dyvai buvo)	4	3	Ežeras užšalo
Motė verpianti (Vakar parėjau labai vėlai)	5	4	Motė verpianti
Žirgatis (Bėk, žirgati, mano bėrasis)	6	5	Žirgatis
Vainikas (Kas tai dyvai, didi dyvai)	7	6	Vainikas
Sirata (Į girią mane siuntė)	8	7	Sirata
Sesuo (Kur graži mūsų sesytė stovėjo)	9	8	Sesuo
Laivas (Į šiląėjau)	10	9	Laivas
Ant vieversėlio (Vieversėli, vyturėli)	11	10	Ant vieversėlio ¹⁸
Iškeliavimas (Šiandien alų gersim)	12	11	Iškeliavimas
Išpažinimas (Kai ašėjau į lelijų daržą)	13	12	Išpažinimas
Lenkų svodboj dainuota (Trys šeštakai, šeši trečiokai)	14	13	Lenkų svodboj dainuota
Mylinti (Teką upužėly čystas vandenėlis)	15	14	Mylinti
Mylįs (Kur eisiu, kur būsiu, kur tai matysiu)	16	15	Mylįs
Nemokanti plonai verpti (Aš turėjau žirgužėlį)	17	16	Nemokanti plonai verpti ¹⁹

18 Rinkinio pabaigoje pridėtame „Melodijų priede“ yra šios dainos melodija (Nr. 2).

19 Daina paimta iš Pilypo Ruigio veikalų *Betrachtung der Littauischen Sprache in ihrem Ursprunge, Wesen und Eigenschaften* (Königsberg: Hartung, 1745, p. 76–77).

Paskalba (Aš anksti kėliau)	18	17	Paskalba
Paraginimas (Išeit, pareit jaunasis bernytis)	19		Paraginimas ²⁰
Žvirblytis (Išėjo tētužis, iškūprino)	20	18	Žvirblytis
Žvirblio čėsnis (O ir padarė žvirblelis alų)	21	19	Žvirblio čėsnis
Vilko svodba (Atvažiavo meška)	22	20	Vilko svodba
Žvejų mergatė (Į žvejus jočiau)	23	21	Žvejų mergatė
Šokėjatė (Ko bernytis verkia)	24	22	Šokėjatė
Puikoratis (Aš turėjau mažą brolių)	25	23	Puikoratis
Siratėlės rauda (Aš vargdienėlė, aš siratėlė)	26	24	Siratėlės rauda
Pažadėjimas (Per šilėlių jojau)	27	25	Pažadėjimas
Tekėjimas už vyrą (Kas nor vargužį vargti)	28	26	Tekėjimas už vyrą ²¹
Trys sesytės (Trys liepatės paupelėj)	29	nėra	
Mėnesio neviernybė (Mėnuo saulužę vedė)	30	27	Mėnesio svodba
Iškada daržely (Dainuok, sesyte)	31	28	Iškada daržely
Tiltas (Per tiltą jojau)	32	29	Tiltas
Prapuolusi (O ir išdygo liepatėlė)	33	30	Prapuolusi
Vainikėlis (Aš ėjau per kiemelį)	34	31	Vainikėlis
Du žveju (Išbėg išbėgo iš Rusnės kiemo)	35	32	Du žveju
Žvejienė (Vei, mergyte, per langelį)	36	33	Žvejienė
Šeirys (Aš už šeirį eisiu)	37	34	Šeirys
Už šeirį netekanti (Po tėvo langu)	38	35	Už šeirį netekanti
Karo vaiskas (Vaikščiojo tētužis po margą dvarą)	39	36	Karo vaiskas
Sesyčių raudojimas už brolių (Jau ir atlėkė gulbių pulkatis)	40	37	Sesyčių raudojimas
Motė ir dukrytė (Anksti rytą rytužį)	41	38	Motė ir dukrytė ²²
Ant klevelio (Ai žaliuoj, žaliuoj vėsus klevelis)	42	39	Ant klevelio
Dukrės atsisveikinimas (Aš atsisakiau savo močiutei)	43	40	Dukrės atsisveikinimas ²³

.....

20 Pačiame rinkinyje dainos nėra, randame tik „Melodijų priede“ (Nr. 7).

21 Prie Donelaičio *Metų* pridėtoje pastaboje Rėza ketvirtosios giesmės 409–410 eilutėmis („Juk jau kas tik nor, tas būrišką nabagėlį / Stumdo šen ir ten, nei kokį šunį nevertą“) komentuoja baudžiamą Prūsijoje ir cituoja šios dainos pirmąjį posmą (*Das Jahr in vier Gesängen: ein ländliches Epos, aus dem Litthauischen des Christian Donaleitis <...>, Königsberg, 1818, p. 161*).

22 Daina paimta iš Pil. Ruigio veikalo *Betrachtung der Littauischen Sprache* (Königsberg, 1747, p. 75–76).

23 Daina paimta iš to paties Pil. Ruigio veikalo (p. 77–78).

Sapnas daržaty (Žabok, tarnati, bėrą žirgatį)	44	41	Miegas daržaty
Kraitis (Aš motužės mylimosios vienertė dukrytė)	45	1	Kraitis
Parvedimo daina (Iš vakarėlio vėjeliams pučiant)	46	42	Parvedimo daina
Jaunosios dieneelės (Augo darže klevelis)	47	43	Jaunosios dieneelės
Visi mane barė (Visi mane barė)	48	44	Visi mane barė
Mieliausia dovana (O kad aš joiu šimtą varselių)	49	45	Mieliausia dovana
Tėvs, sūnų į karą leidžias (Ko dejavo tētužis senasis?)	50	46	Tėvs, sūnų į karą leidžias
Varnas (Atlėkė juodas varnas)	51	47	Varnas
Šaltinatis (Po kleveliu šaltinatis)	52	48	Šaltinatis
Pirmvakario daina (Ko vėjas pūtė)	53	49	Pirmvakario daina
Nuotakos daina (Ko liūdit, sesytės, ko nedainuojat?)	54	50	Nuotakos daina ²⁴
Medėjis išjojęs (Kad aš josiu jau šalin)	55	51	Medėjis
Duktė žalnieriška (Žalnieriai žalnieravo)	56	52	Duktė žalnierienė
Jaunatis į vaiską jodams (Jau giest gaidužis, kelkis, sūnyti!)	57	53	Jaunatis į vaiską jodams
Marti sirata (Ko užsipuolei, jaunas berneli)	58	54	Marti sirata
Verpėjų daina (Verpk, dukryte, netingėk) ²⁵	59	nėra	
Sena audėjatė (Ant kalno ieva)	60	55	Sena audėjatė
Negreits į karą joti (Jok, jok, brolyti, netruk ilgai)	61	56	Negreits į karą joti
Marti, ant miego pasileidžianti (Mamuže mano, senoji mano)	62	57	Marti, ant miego pasileidžianti
Pažadėjimas neįtinkas (Anksti rytą keldamai)	63	58	Pažadėjimas neįtinkas
Parvestuvės pas rūsčią anytą (Du brolyčiu mane palydėjo)	64	59	Parvestuvės pas rūsčią anytą
Nuramdymas gailios anytos (Saulytė leidžias, vakars netoli)	65	60	Nuramdymas gailios anytos

.....
 24 Dainos melodija yra „Melodijų priede“ (Nr. 1).

25 Šią dainą Rėza cituoja jau minėtame laiške Goethe'i (1826 m. kovo 20 d.), sakydamas, kad neįtraukė į rinkinį, nes atrodžiusi padailinta literato rankos (Goethe / Eingegangene Briefe. Rhesa, Ludwig Jedemin; Goethe's ir Schillerio archyvas Veimare, sign. 28/744, Bl. 1–2v).

Vainikas nuo tilto puolė (Rūtas sėjau ir gedėjau)	66	61	Vainikas nuo tilto puolė
Aušrinė (Aušrinė svodbą kėlė)	67	62	Aušrinė
Gluosnis (Ai žirge, žirgyti)	68	63	Gluosnis
	nėra	64	Aukso patkavatė (Vedžiau anksti rytužį bėruosius žirgačius)
Vyturys (Vyturyti, miels paukštyti)	69	nėra	
Žiedas paskendo (Į žvejus josiu)	70	65	Žiedas paskendo
Atsisveikinimas (Kai aš tavęs norėjau)	71	66	Atsisveikinimas
Duktės aplankymas (Dukte mano, Simoniene)	72	67	Duktės aplankymas ²⁶
Žalnieriška daina (Šiandien esme be bėdos)	73	68	Žalnierių daina
Sirata (Vidur jūrių ir marelių)	74	69	Sirata
Pikta paskalba (Eikš, mano bernyti)	75	70	Pikta paskalba
Derybos (Ui, ui, Dieve, Dieve mano)	76	71	Derybos
Nuometas (Aš ma siūčiau nuometėli)	77	nėra	
Piemuo ir piemenė (Tu, mergyte mano)	78	74	Kerdžius
Kopininkai (Laimė šaukė, Laimė rėkė)	79	75	Kopininkai
Daina jaunojo raitelio (Anksti rytą rytužį pašersiu žirgytį)	80	76	Daina jaunojo raitelio
Laivo sudužimas (Per jūres, per mareles)	81	77	Laivo sudužimas
Saulė (Miela Saulyte, Dievo dukryte)	82	78	Saulė
Marti serganti (Per beržynėlį, per pušynėlį)	83	79	Marti serganti
Taurelės daina (Gerk, brolyti, mylimasis)	84	80	Taurelės daina
Avelė prapuolusi (O vakar vakaraty prapuolė mano avatė)	85	81	Avatė prapuolusi
Vierna meilė (Per kiemelį eidama)	86	82	Vierna meilė
Sesyтės atsisveikinimas (Ten daržely žydi myronačiai)	87	83	Sesyтės atsisveikinimas ²⁷
Mergatė tarp svetimų (Žemynėle, Žiedeklėle)	88	84	Mergatė tarp svetimų

.....

26 Dainos melodija yra „Melodijų priede“ (Nr. 3).

27 Dainos melodija yra „Melodijų priede“ (Nr. 6).

Bernelio raudojimas (Bėk, bėk, valtele, ant greito Nemunėlio)	89	85	Bernelio raudojimas
	nėra		Vilks papjovė kumelaitę ²⁸
	nėra		Šok, broluži, būk linksmas ²⁹
	nėra		Ai siunte, siunte mane anytėlė ³⁰
			Lustijetees sihki putni ³¹

2 lentelė. Rinkinių struktūros palyginimas

<i>Veimaro rankraštis</i>	<i>Dainos oder Litthauische Volkslieder</i>
Pavadinimas: <i>Dainos</i> ; parengėjas nenurodytas.	Pavadinimas: Dainos oder Litthauische Volkslieder gesammelt, übersetzt, und mit gegenüberstehendem Urtexte herausgegeben von L. J. Rhesa , Dr. d. Theol. und Phil., ordentl. Professor d. Theol. und Dir. des Litthauischen Seminars auf d. Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte. Königsberg. 1825. Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdruckerei.
Dedikacijos nėra.	Dedikacija Prūsijos valstybės ministrui baronui Karlui von Altensteinui.
Rinkinyje yra 89 dainos. Į spausdintą rinkinį nepateko: Nr. 29 Trys sesytės (Trys liepatės paupelėj); Nr. 59 Verpėjų daina (Verpk, dukryte, netingėk); Nr. 69 Vyturys (Vyturyti, miels paukštyti); Nr. 77 Nuometas (Aš ma siūčiau nuometėli).	Rinkinyje yra 85 dainos; įdėta nauja: Nr. 64 Aukso patkavatė (Vedžiau anksti rytužį bėruosius žirgačius).

28 Rinkinyje dainos nėra, tik „Melodijų priede“ (Nr. 4) yra pirmas posmas su melodija.

29 Rinkinyje dainos nėra, tik „Melodijų priede“ (Nr. 5) yra pirmas posmas su melodija.

30 Ta daina išspausdinta studijoje apie lietuvių liaudies dainas lietuvių ir vokiečių kalbomis kaip dainos-mįslės pavyzdys (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 325–326). Vokišką sekimą Rėza buvo publikavęs straipsnyje „Apie lietuvių liaudies poeziją“ („Ueber litthauische Volkspoesie“, in: *Beiträge zur Kunde Preußens*, Bd. 1, Heft 6, Königsberg, 1818, p. 515–516).

31 Tai latvių liaudies daina apie žvėrių vestuves, įdėta „Paaiškinimuose“ prie lietuviškos dainos „Vilko svodba“ su vertimu į vokiečių kalbą (*Anmerkungen*, p. 312–314).

Nėra melodijų priedo.	Rinkinio priede <i>National-Gesänge der Lithauer</i> pridėtos 7 dainų melodijos: Nr. 1 <i>Ko liūdit, sesytės</i> (rinkinyje Nr. 50); Nr. 2 <i>Vieversėli, vyturėli</i> (rinkinyje Nr. 10); Nr. 3 <i>Dukte mano, Simoniene</i> (rinkinyje Nr. 67); Nr. 4 tos pačios dainos melodija dainai <i>Vilks papjovė kumelaitę</i> (rinkinyje nėra); Nr. 5 <i>Šok, broluži, būk linksmas</i> (rinkinyje nėra); Nr. 6 <i>Ten daržaty žydi mironaičiai</i> (rinkinyje Nr. 83); Nr. 7 <i>Išeit, pareit, jaunasis bernytis</i> (visas tekstas).
Nėra nei įvado, nei komentarų.	Pabaigoje pridėtas straipsnis <i>Betrachtung über die lithauischen Volkslieder</i> (21 p.) ir paaiškinimai dainoms <i>Anmerkungen</i> (15 p.).
Nėra turinio; dainos nenumuotos.	Turinys yra tik vokiškas, dainos nenumuotos.
Nenurodytos vietovės, iš kurių surinktos dainos.	Nurodytos vietovės Tilžės, Gumbinės, Įsruties, Pilkalnio, Klaipėdos, Ragainės, Labguvos, Stalupėnų apylinkėse. Pažymėtos trys dainos, perspausdintos iš Pil. Ruigio publikacijos (1747) ³² .

3 lentelė. Redagavimo tendencijos

	<i>Veimaro rankraštis</i>	<i>Dainos oder Litthauische Volkslieder</i>
Keičiami dainų pavadinimai	Nr. 3 Malėja Nr. 30 Mėnesio neviernybė Nr. 40 Sesyčių raudojimas už brolių Nr. 44 Sapnas daržaty Nr. 55 Medėjis išjojęs Nr. 56 Duktė žalnieriška Nr. 78 Piemuo ir piemenė	Nr. 2 Mergaitė prie girnų Nr. 27 Mėnesio svodba Nr. 37 Sesyčių raudojimas Nr. 41 Miegas daržaty Nr. 51 Medėjis Nr. 52 Duktė žalnierienė Nr. 74 Kerdžius
	Nr. 25 Puikoratis Kai jis jojo per kalnatį, Kalnužis bildėjo.	Nr. 23 Puikoratis išbraukta

.....
32 *Betrachtung der Litauifchen Sprache, in ihrem Ursprunge, Wefen und Eigenschaften; Aus vielen Scribenten, und eigener Erfahrung, mit Fleiß angestellet, und zu reiferer Beurtheilung der Gelehrten, zum Druck gegeben, von Phillip Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, im Hauptamt Insterburg, Königsberg; Druckts und verlegt Johann Heinrich Hartung, 1745, p. 75–78.*

Išbraukiami posmai	<p>Nr. 44 Sapnas daržaty O kodėl, berneli, O kodėl man miegojant Atėmei šį rūtų vainikėlį?</p> <p>Nr. 52 Šaltinatis Tai sakyk, mergyte, Aš Saulės dukrytei Šukavau plaukelius Ir pyniau kaseles.</p> <p>Nr. 10 Laivas Nei ant dvaračio, Nei ant miestačio, Tikt ant mažo kiemačio.</p>	<p>Nr. 41 Miegas daržaty išbraukta</p> <p>Nr. 48 Šaltinatis išbraukta</p> <p>Nr. 9. Laivas išbraukta</p>
Keičiamas tekstas	<p>Nr. 23 Žvejų mergatė Žvejų mergatė Mok anksti keltis Ir pusrytukus virti.</p> <p>Nr. 30 Mėnesio neviernybė Mėnuo Saulužę vedė Pirmam pavasarėly Saulužė anksti kėlės Mėnužis iki temstant.</p> <p>Nr. 2 Piemuo prapuolęs Sakykit, piemenaičiai, Kur ovatė mano klysta.</p> <p>Nr. 19 Paraginimas Krint nuo rūtų vainikėlio Sidabro raselė; Tek nuo mano veidužio Skaistos ašarėlės.</p>	<p>Nr. 21 Žvejų mergatė Žvejų mergatė, Pajuodakatė, Nemok trijų darbačių: Nei tankiai austi, Nei plonai verpti, Nei staklužes taisyti; Tik anksti keltis, Laive sėdėti, Baltas rankas mazgoti.</p> <p>Nr. 27 Mėnesio svodba Mėnuo Saulužę vedė Pirmą pavasarėlį Saulužė anksti kėlės, Mėnužis atsiskyrė.</p> <p>Nr. 72 Piemuo prapuolęs Kerdužiai, piemenaičiai, Ar nematėt mano avatę.</p> <p>Priedas Nr. 7 Paraginimas Krint nuo rūtų vainikėlio Krint nuo mano veidužio Krint nuo mano skaisčiojo; Graudus ašarėlis.</p>

	Nr. 52 Šaltinatis Po kleveliu šaltinatis Ir ateit Saulėlė Anksti rytą burną praustis Su dievo duktelėms.	Nr. 48 Šaltinatis Po kleveliu šaltinatis Čystas vandenatis, Kur ateit saulės dukrytės Anksti burną praustis.
Keičiama leksika (redagavimo rezultatas)	Nr. 1 Meilės žadas Ateik, Mylinne, Pavasarely <...> Ateik Selmati, Pavasarely Nr. 79 Kopininkai Laimė šaukė, Laima klykavo Nr. 88 Mergaitė tarp svetimų Žemynėle, Žiedeklėle Kur sodinsiu rožių kelmę Nr. 87. Sesytės atsisveikinimas O kur mūsų sesytė stovėjo, Ten geriausios kvietkelės žydėjo	Nr. 73 Meilės žadas Ateik, mergyte, Pavasarely <...> Ateik bernyti, Pavasarely Nr. 75 Kopininkai Laimė šaukė, Laima rėkė Nr. 84. Mergaitė tarp svetimų Žemynėle, Žiedeklėle Kur sodinsiu rožių šakelę Nr. 83. Sesytės atsisveikinimas O kur mūsų sesytė stovėjo, Ten gražiausi kvietkeliai žydėjo.

Rėzai, kaip pats ne kartą minėjo, buvo labai svarbu išsaugoti dainų autentiškumą, todėl kai kurių dainų teksto pakeitimai aiškintini dainų variantiškumu, o ne parengėjo redagavimu. Tačiau tyrimai parodė, kad Rėza, kaip ir daugelis to meto dainų rinkėjų, dainas „pagražindavo“:

Rengiant rankraštį spaudai daugiau redaguotas vokiškas vertimas. Stengiantis nenutolti nuo lietuviško teksto, vertimas tapo labiau pažodinis, ne toks sklandus, nors gramatiškai ir taisyklingesnis. Pasenę vokiški žodžiai buvo keičiami naujesniais, įterpiančiais, pašalinant ar trumpinant žodžius pagerintas ritmas.

Kaip ir rankraštiniame rinkinyje, vertime išliko kai kurie lituanizmai, pavyzdžiui: *heute trinken wir A l u s* (šiandien alų gersim); *A n n y t a wird wärmen die Hände* (anyta šildys rankes); *in den Flügel der M a r g i n e* (į marginės kampą); *als ich hinging durch die K l e e t e* (kad aš ėjau per klėtužį). Tačiau kartais lituanizmai verčiami įprastais vokiškais atitikmenimis arba paaiškinimais: *klėtis* verčiama *Nebenhäuschen* (pagalbinis namelis) arba *Kammer* (kamarėlė); *alus* – *Gastgetränk* (svečių gėrimas). Išsaugoti kai kurie deminutyvai, pavyzdžiui: miestelis – *Städtchen*, kaimelis – *Dörflein*, brolelis – *Brüderlein*, vainikėlis – *Kränzlein*, mergelė – *Mägdlein*. Kartais deminutyvai keičiami neutralia daiktavardžio forma su būdvardžiu: žirgužis – *mein trautes Roß* (mano ištikimas žirgas), lelijėlė – *zarte Lilie* (švelni lelija),

močiutė – *geliebte Mutter* (mylima mama), vėjužatis – *lieber Wind* (mielas vėjas). Kai kurie įvaizdžiai pritaikomi svetimtaučiu skaitytojui, pavyzdžiui, *sengalvėlė* verčiama *Graugelockte* (žilaplaukė).

Akivaizdžios Rėzos pastangos tobulinti vokiško vertimo ritmiką: *einzigė Tochter* keičiama – *eingeborne Tochter; er wird in den Wald hinausgehen – er wird zum Walde gehen* ir kt. Rėzos surinktose dainose leksikos svetimybių mažai, čia pavartoti svetimžodžiai buvo prigiję šnekamojoje kalboje: *kviėtkelė, svodba, čiepaičiai, dyvai, burtikas* (vyriškos kepurės kaspinas), *pučkelės, vėlukas* (vėliava), *žalnieriai, rinčoynaitis* ir kt.

Kai kuriose dainose dėl vokiečių kalbos įtakos pavartotos netaisyklingos gramatinės konstrukcijos. Tai galėjo būti provincijos užrašytojų klaidos, kurių Rėza nepataisė ir spausdintame rinkinyje, pavyzdžiui: *tiėk ant rūtų ne dar žė lapelių* (nėra tiek lapelių ant rūtų darželyje); *savo meilė niekad os nuo tavęs atkreipti* (niekada nenukreipti savo meilės nuo tavęs); *nieks paklausė* (niekas nepaklausė); *ant vėlukio vis žiūrėk* (vis žiūrėk į vėliavą). Paliktos lietuvių kalbai neįprastos formos (o gal užrašymo ar korektūros klaidos?), pavyzdžiui: *kas mums padėsi; nuo balto ranko; noro miegelio; graudus ašarėlis; atsukste žaliosios kaselės* ir kt.

PABAIGOS ŽODIS

Liudviko Rėzos rankraštinis Prūsijos lietuvių dainų rinkinys beveik du šimtus metų buvo žinomas tik iš tarpukario Lietuvos Kauno universiteto profesoriaus Juozo Ereto trumpo aprašymo, o juo remdamiesi jį minėjo Mykolas Biržiška ir Albinas Jovaišas. Kas dar po Ereto turėjo (ir ar turėjo) šį rankraštį *de visu* dabar sunku pasakyti, nes prie archyvinės bylos Veimare nėra jos skaitytojų registracijos lapų. 2017 m. rinkinio kopiją straipsnio autorė parvežė į Lietuvą. Du Rėzos parengti dainų rinkiniai – 1820 metų rankraštis ir 1825 metų spaudinys – buvo palyginti bandant verifikuoti paties Rėzos laiške Goethe'į pateiktą 1820 m. rinkinio apibūdinimą: *Tai buvo <...> jau 1815 metais sudarytas, bet spaudai dar neparengtas rankraštis.*

Iš tikrųjų rankraščio turinys spausdinant beveik nepakeistas, tik išmestos keleturios dainos ir įdėta viena nauja. Rinkinių kompozicija taip pat beveik identiška, tik dvi dainos sukeistos vietomis: rankraštyje pirmoji daina buvo „Meilės žadas“; o spausdinant pirmoji įdėta „Kraitis“, atitinkamai antroji daina „Piemuo prapuolėsis“ sukeista su „Mergaitė prie girnų“. Rėza laiške Goethe'į rašė: *Grupuođamas dainas, laikiausi principo pirma pateikti tas, kuriose lietuė nuotaka vaizduojama dar motinos namuose, toliau sudėjau tekstus, rodančius ją esant sužadėtine ir žmona. Žvėrių vestuves įterpiau tarp nuotakos dainų kaip alegoriją.* Iš tikrųjų šios nuostatos laikytasi.

Kur kas daugiau darbo Rėza įdėjo taisydamas pačius tekstus. Lyginant atitinkamas dainas pastebėta:

- a) tendencija daiktavardžius rašyti ne didžiosiomis raidėmis (pagal vokiečių gramatikos taisykles), o mažosiomis, išskyrus lituanizmus ir žodžius *Motina*, *Dukrytė* ir kai kuriuos kitus;
- b) vietoj pribalsių junginio *fʒ* garsui š žymėti rašomas *β*;
- c) vietoj dvigubų raidžių *mm*, *kk* (pvz., *Mammužytė*, *Pusrytukkus*) rašoma viena;
- d) siekiant taisyklingesnės kalbos vengiama apostrofų, vartojami įvairesni skyrybos ženklai, ištiktukas *ay* keičiamas į *ey*;
- e) gramatinės konstrukcijos keičiamos naujesnėmis: *kad pribėgsi* – *kai pribėgsi* ir panašiai.

Lietuviški tekstai turinio atžvilgiu pakeisti nežymiai (žr. 3 lentelę), daugiausia taisyti vokiški vertimai siekiant taisyklingesnio skandavimo ar ieškant tikslesnio leksinio atitikmens.

Taigi, rašydamas Goethe'į, kad 1820 metų rinkinys buvo spaudai dar neparengtas rankraštis, Rėza pirmiausia turėjo galvoje ne kompoziciją ir turinį, bet lietuviškojo teksto lingvistinį redagavimą ir vokiško vertimo koregavimą.

* * *

PRIEDAS

Čia pateikiamos į spausdintą rinkinį nepatekusių keturių dainų faksimilės. Tai daina-baladė „Trys sesytės“; lyrinė karo daina „Vyturys“; humoristinė daina „Nuometas“, kurioje veikia miško paukščiai ir žvėrys, ir darbo daina „Verpėjų daina“. Jų rankraščius Rėzos asmeniniame archyve Karaliaučiuje apie 1937 metus dar matė ir ištaisai ar tik fragmentus paskelbė M. Biržiška³³. Vėliau, matyt, per karo suirutę, šių dainų, kaip ir daugelio kitų, rankraščiai dingę. Dabar į Lietuvą parvežtame Rėzos archyve saugomas tik dainos apie nuometą fragmentas³⁴.

.....
33 *Liudo Rėzos Dainos*, d. II, M. Biržiškos spaudai parengta, Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas, 1937. Čia publikuotas visas dainos „Trys sesytės“ (Nr. 90) tekstas, o kitų trijų – „Verpėjų daina“ (Nr. 91), „Vyturys“ (Nr. 92), „Nuometas“ (Nr. 96) – tik pirmieji posmai.

34 Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, F 137–6, l. 111.

Trys Sefytes.

Trys Lėpates Pauprelėj,
 Wifos wianam' kelmūzėlij?
 Ir atejo trys Mergates
 Pas tos Uppuzės Lapatę.
 Dwi Sefyti prie šakelū
 Pasilaukusi pešjenge.
 O Pasriaufaji spūle
 I Irowės Uppatę.
 Uppė jeję ne palaike
 Ir nunėže + Mardes.
 Mares jeję ne palaike
 Ir nunėže i Furates.
 Fures jeję ne palaike
 Ir nunėže pas krančelė.
 Če ujaugo jata Lėpa
 Su dewynoms šakom's
 Čit Brolytis Duda pjauti
 Iž Lėpės šakratės.
 Gražey šramba mano Duda,
 Balfas atsilėpjas!
 Mocutte atšare werkiant.

Tai ne Balfas iš Lėpatės
 Bet Sefytės ant Wandagio
 Plauranti Dwašele.

Wytury's

Wyturyte, miels Paurštyte,
 Ne leiskis' pas Wiežkelatė!
 Pylti parjós didi Pomai
 Ans tawę draug i swetimą Szalė.
 Ten taw reirės Malną kiofki;
 O rad tu Malną kurtės,
 Taw reirės Ugnį kurti;
 O rad tu Ugnį surures,
 Taw reirės Ginklus kalti;
 O rad tu Ginklus kalęs,
 Taw lieps i karą traunki;
 O rad tu daug karawęs,
 Tawę paleis i wiffą Swetę.
 Wyrāfas daw diis ant Algos,
 Dwi Aurjo Adatelt.
 O kur su liks tas Adateles?
Kain diš tas Adateles?
 Dufu Marcei po Lėpėles.
 O ką darys Marti po Lėpėles?
 Jzfūs man Marškinėlius
 Jzrafys Meilės Jodėlius.

Nūmētas

Ap, ma sūzau Nūmetēli.
 Ir iņējau pas Lanžtēle.
 Ma Lanžtēle kagi diņi?
 "Ap, ben diņi mano Daina.
 Lanžtēš Daina, dam, dam?
 Tai bus ļaunas Nūmetēlis.

Ap, ma sūzau Nūmetēli.
 Ir iņējau pas Žuikēli
 Miel's Žuikēli kagi diņi?
 "Ap, ben diņi mano Lort.
 Žuikis Lortis, Lanžtēš Daina, dam?
 Tai bus ļaunas Nūmetēlis.

Aš ma šūczau Nūmetėli:
 Ir išėjau pas Kregždėle.
 Ma' kregždėle, rągi dūši?
 "Aš ben dūšu ma' šurptėle.
 Kregždės šurptas, Luikio šonis,
 Laršptės daina, dam, dam :;
 Tai bus žaunas Nūmetėlis.

Aš ma šūczau Nūmetėli.
 Ir išėjau pas Wilnelė.
 Miels Wilnel, o rągi dūši?
 "Aš ben dūšu mano Dantėle.
 Wilko dantis, Luikio šonis
 Kregždės šurptas Laršptės dai
 na, dam, dam. :;
 Tai bus žaunas Nūmetėlis

Aš ma šūczau Nūmetėli
 Ir išėjau pas Gandrelė
 Miels Gandrelė, rągi dūši
 "Aš ben dūšu Kudirelė.
 Gandro kudir's, Wilko Dantis,
 Kregždės šurptas, Luikio šonis
 Laršptės daina, dam, dam :;
 Tai bus žaunas Nūmetėlis

Werpėjū Daina

Werpki Dukryte, ne tingėk,
 I kodelt wis žurėk,
 Nė teifk šula per storey,
 Ne lipnik ne fur'furrey!

Werpki Mergate, ne miegor,
 Ant Spoleles wis dabok,
 Ją priwerpjuš' kupina,
 Greitay wėl užmauk ritta!

Werpki Baltoji, werpki plonay,
 Pius Tewužui Staržkinnii.
 Wey! Mammūže jau pašest':
 Beiks taw weik i Starlasfest'.

Werpėja ir Audėja
 Kojnas wixs pagarbina.
 Dū ne storsta Apdara,
 Kraiczū, Irkyne wis pilna.

The *Weimar Manuscript* by Martynas Liudvikas Rėza

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ

S u m m a r y

The Goethe and Schiller Archive in Weimar contains some valuable Lithuanian cultural artefacts, including the manuscript collection of Lithuanian folksongs, which Liudvikas Rėza sent to Johann Wolfgang von Goethe in 1820. That is the so-called *Weimar manuscript*. Goethe noted in his diary of having received this manuscript; however, Rėza remained forever unaware of the fact. The first to publish information in periodical about the manuscript being in Weimar was a historian from Königsberg Erich Jenisch in 1931, and the first Lithuanian to see it was Juozas Eretas in 1933. However, the latter only copied the titles of the songs. The last to mention the manuscript was Albinas Jovaišas in 1969; but he had not seen it himself. The manuscript was not included into Lithuanian bibliographies and subsequently sank into oblivion, his fate becoming the legendary subject. Nevertheless, a copy of the manuscript brought to Lithuania in 2017 by the author of this article clearly testifies this being a collection of 89 folksongs ready for publication, which was printed in 1825 with only several minor corrections and slight editing. The song translations into German suffered the heaviest editing. The manuscript does not contain any handwritten remarks by Goethe or anybody else.

Gauta 2018-04-23